

Leders tale, Kirkerådet 21. mai 2026

Kjære medlemmer av Kirkerådet!

Vi har nettopp feiret frigjøringsdagen 8. mai og grunnlovsdagen 17. mai. Begge dager feires i takknemlighet for Norge som selvstendig nasjon, der vi kan leve i fred og frihet. Vi er takknemlig for en sterk rettsstat, der enkeltmenneskers rettigheter blir respektert, vi er takknemlig for en velferdsstat som sørger for helsetjenester og utdanning for alle og et sosialt sikkerhetsnett. Vi er takknemlig for demokrati, religionsfrihet og ytringsfrihet. På dager som 8. og 17. mai markerer vi at dette ikke er noen selvfølge, men noe som måtte kjempes fram, mot både ytre og indre krefter.

I den nasjonale fortellingen står ikke minst okkupasjonstiden fra 1940 til 1945 sentralt, der vi i takknemlighet minnes de som kjempet og ofret i kampen mot okkupasjonsmakten og dens norske medløpere. I kirkelig sammenheng er det ikke minst naturlig å minnes kirkens rolle i denne sammenheng, ledet an av modige biskoper og kristne ledere. Et høydepunkt i denne kirkekampen var 1. påskedag 1942 da norske prester la ned sine embeter som statens embetsmenn, men fortsatte sitt virke som menighetenes hyrder. I den anledning ble skriftet «Kirkens grunn» lest opp fra prekestolen. (I Nord-Norge skjedde det den påfølgende søndagen.)

I dette dokumentet, som nærmest har form av et bekjennelsesskrift, gis den teologiske begrunnelse for kirkens brudd med staten, og dens motstand mot å følge de nazistiske myndighetenes pålegg. Et viktig anliggende var å påpeke grensene for statens myndighet, og at kirken må protestere når den stiller totalitære krav til innbyggerne, og der «statens makt skiller lag med retten». I en tid der totalitære krefter gjør seg gjeldende i mange land, er en slik påpekning av grenser for maktutøvelse og politikk i prinsipper hentet fra menneskerettigheter eller folkerett verdt å merke seg.

Det er i god kontinuitet med Kirkens grunn når årets Kirkemøte i sin uttalelse om fred blant annet slo fast: «Kirken har et ansvar for å holde myndigheter og makthavere ansvarlige når menneskerettighetene krenkes og når den internasjonale rettsorden undergraves.» (KM 13/26)

Historiene om krigen og om frigjøringen er viktige elementer i vår nasjonale identitet. Det bidrar til stolthet over å være norsk og til å føle at vi hører sammen i et nasjonalt fellesskap.

Men følelsen av samhørighet har også en bakside når noen ikke får plass i det store «vi» som flertallet opplever seg som en del av. Det ser vi også i relasjon til okkupasjonstiden og frigjøringen. Nylig avdøde Finn Wagle var både i sin bispetid og i sine år som pensjonist opptatt av hvordan samfunnet hadde behandlet NS-barna, barna til de som stod på feil side under krigen og som etter krigen ble utsatt for mobbing, stigmatisering og isolasjon – enda de ikke hadde noe ansvar for det foreldrene hadde gjort.

Norske romer ble nektet innreise til Norge da de ville flykte fra nazistenes forfølgelse på 1930-tallet, og også etter krigen ble norske romer som hadde overlevd holocaust nektet innreise. Den rasistisk motiverte politikken mot romanifolket/taterne som begynte før krigen tok ikke slutt med nazismen, men ble videreført langt opp mot vår tid. For dem førte ikke frigjøringen fra nazistene til den samme gleden som for andre.

Verken samfunnet eller kirken stod i tilstrekkelig grad opp for de norske jødene under nazistenes forfølgelser, og de overlevende som vendte tilbake hadde i mange tilfeller problemer med å få tilbake det de hadde blitt fratatt under krigen. I kampen mot NS-myndighetene var også Den norske kirke unnfallende i sitt forsvar for den jødiske minoriteten, slik det også påvises i rapporten «Den norske kirke i møte med jødedom og jøder» (s. 71-76).

I forrige uke var jeg i Hamarøy for å delta i feiringen av Kirkemøtets vedtak om å opprette en kategoriaalmenighet for pite- og lulesamer. Da fikk jeg også høre om samer som i sin oppvekst ikke fikk være med da andre barn gikk i barnetog 17. mai fordi dette ble oppfattet som en sak for «de norske».

Slik er det heldigvis ikke i dag, og sameflagget brukes mange steder på linje med det norske flagget i 17.-mai-toget. Og vi har kommet et godt stykke på vei i å utvide forståelsen av det nasjonale «vi» og i forsoningsprosessen med grupper som på ulikt vis har blitt definert utenfor eller forsøkt inkludert på majoritetens premisser. Her er jeg glad for at Den norske kirke spiller en aktiv rolle i flere prosesser. Flere viktige vedtak er i ferd med å følges opp. På arrangementet i Hamarøy nylig var det stor glede over at det lulesamiske kirkelivsprosjektet som har vært drevet fram av lokale ildsjeler i samarbeid med Sør-Hålogaland bispedømme, nå skal videreføres i en permanent kategoriaalmenighet, en menighet vi på dette møtet har en sak om regelverk for. Glede var det også på det første møtet i "Midlertidig nasjonalt utvalg for kvensk/norskfinsk kirkeliv" for et par uker siden, et utvalg som blant annet skal delta i forberedelsen av et permanent utvalg som Kirkemøtet vedtok tidligere i år.

Alt dette er viktig, både fordi kirken har noe å bidra med i forsoningsprosessene i samfunnet, og fordi kirken selv trenger å forsones. Det handler om historiske prosesser, men også om aktuell virkelighet. Og mens gamle sår heles, skapes dessverre nye, ikke minst i møte med mennesker og grupper som har kommet til vårt land i de senere tiårene. Her gjelder det å bidra til å skape et kirkelig «vi» som rommer alle som ønsker å høre til i kirken på lik linje.

Og samtidig til å bidra til å skape et *nasjonalt* «vi» som er stort nok til å romme alle som bor i landet vårt. Som kong Harald sa i sin berømte tale i 2016 der han listet opp alt mulig forskjellig som nordmenn er, tror og gjør. «Norge er *dere*. Norge er *oss*.»

I dette bildet hører også Den norske kirke hjemme. Som folkekirke er den er med på å gi innhold og identitet til norsk kultur og samfunnsliv, ikke på en monopoliserende måte som definerer andre ute, men som en aktør i et livssynsåpent samfunn som tar den plassen vi tilkommer, men som også skaper plass til andre.

Den norske er en nasjonal kirke i den forstand at vi primært er en kirke i Norge og for mennesker som bor i Norge. Riktignok er vi gjennom Sjømannskirken representert mange steder i verden, men dette er primært et tilbud for nordmenn som i en begrenset tid oppholder seg i utlandet. Her skiller Den norske kirke seg fra kirker som er en del av internasjonale kirkesamfunn, slik som f.eks. Den katolske kirke og Metodistkirken. Heldigvis er vi ikke helt for oss selv. Som medlem av internasjonale fellesskap av kirker som Det lutherske verdensforbund og Leuenberg-fellesskapet, Communion of Protestant Churches in Europe (CPCE) vedlikeholder og utvikler vi stadig relasjoner til kirker i andre land, uten at det rokker ved vår selvstendighet eller status som nasjonal kirke.

Derfor trenger vi stadig en påminnelse om at kirken ikke er noe spesifikt norsk, verken kulturelt eller geografisk. Som kirke i Norge er vi en del av en internasjonal bevegelse i alle land og kulturer. Det minnes vi på i pinsen, der mennesker som en følge av Åndens komme opplevde at hver og en av dem kunne høre budskapet på sitt eget språk. Og pinsen ble også startskuddet på at evangeliet spredte seg fra Jerusalem og like til jordens ender, ja helt hit opp i nord, «tett innmed kanten av snøen», som Anders Hovden formulerer det i salmen «Fagert er landet» (N13 759).

Vår tilhørighet til den globale kirke er tema for den årlige misjonsaksjonen, «Sammen som kirke i hele verden», som gjennomføres fra Kristi Himmelfartsdag til St. Hans. Aksjonen er først og fremst rettet mot menighetene og har som overordnet mål å bidra til menighetens misjonsengasjement gjennom givertjeneste og bønn for menighetens misjonsprosjekt. I presentasjonen på Den norske kirkes nettsider heter det at «aksjonen bidrar med informasjon, skaper engasjement og gjennomfører ulike innsamlingstiltak til menighetens valgte misjonsprosjekt. Gjennom aksjonen er din menighet med på å løfte fram kirkens globale perspektiv og på denne måten realiserer vi pinsens budskap om å gå ut i all verden.»

Aksjonen skjer i samarbeid med organisasjonene i SMM-samarbeidet, Det norske misjonsselskap, Himalpartner, Stefanusalliansen, Misjonsalliansen, Normisjon, Den norske Israelmisjon og Areopagos. Dette er organisasjoner som sammen med menighetene bidrar til å realisere Den norske kirkes globale oppdrag.

Forståelsen av misjon har de senere årene endret seg både i kirken og i misjonsorganisasjonene. Mens man tidligere tenkte misjon som en bevegelse fra kirkene i nord til misjonsmarken i sør, ser vi i dag misjonsoppdraget som noe vi står sammen om, i et partnerskap kirker imellom. Mens det tidligere var skarpere skiller mellom menighetsbygging og evangelisering på den ene siden og diakoni og religionsdialog på den andre siden, sees disse sidene ved kirkens oppdrag i større grad i sammenheng, i rammen av en mer helhetlig misjonsforståelse. Grunnbetydningen av misjon er jo sendelse, missio. Og den som sender er Gud, som sendte sin Sønn til verden, og som sender oss ut i sin tjeneste, i Jesu fotspor, for å gjøre godt og forkynne evangeliet om gudsriket, i vårt eget land og like til jordens ender.

Jeg synes det er ekstra fint å snakke om misjon her i Stavanger, som på mange måter er Norges misjonshovedstad. Helt siden 1842 har denne byen vært hovedsete for Det Norske Misjonsselskap (NMS) som i 174 år har vært et redskap for Den norske kirke i misjonsoppdraget. I Kirkerådet har vi tidligere godkjent en samarbeidsavtale med NMS, og denne skal underskrives ved NMS' generalforsamling i Bergen i juni, der jeg og mange andre fra Den norske kirke skal delta.

Og nå skal altså også misjonsbispedømmet Stavanger få en biskop, og vi skal på dette møtet avgjøre hvem det blir. Å være biskop er i sin kjerne egentlig å være en misjonsleder, og ikke bare i Stavanger. Det handler om å lede kirken i sitt oppdrag, peke på veien og motivere til å gå den. La oss be for det valget vi skal gjøre og for den som blir valgt.